

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

การเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ และเทคโนโลยี การปรับเปลี่ยนปฏิรูปสังคมไปสู่สังคมใหม่ ประกอบกับแนวคิดใหม่ของการจัดการศึกษา ขั้นพื้นฐานที่มุ่งพัฒนาคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม สามารถพัฒนาตนเอง และสามารถร่วมมือกับผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์ จึงต้องมีการจัดทำ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งในหลักสูตรขั้นพื้นฐานได้จัดกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้งหมด 8 กลุ่มด้วยกัน คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคม ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษา และพลศึกษา การงานและเทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศ และศิลปะ การเรียนรู้ศิลปะจะช่วยส่งเสริมในเรื่องความคิดสร้างสรรค์ มีจินตนาการ ชื่นชมความงามสุนทรีย์ภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพของมนุษย์ ดังนั้นกิจกรรมทางศิลปะนำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนโดยตรงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม พัฒนาการกระบวนการรับรู้ทางศิลปะ การเห็นภาพรวม การสังเกต รายละเอียด สามารถค้นพบศักยภาพของตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ด้วยการมีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข (กรมวิชาการ, 2544)

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม สุนทรีย์ภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ ดังนั้นกิจกรรมศิลปะสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนโดยตรงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง และแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ พัฒนาการกระบวนการรับรู้ทางศิลปะ การเห็นภาพรวม การสังเกตรายละเอียด สามารถค้นพบศักยภาพของตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพ ด้วยการมีความรับผิดชอบ ระเบียบวินัย สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข

ดังนั้นการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะปัจจุบันจึงให้ความสำคัญกับความรู้ ความเข้าใจศิลปะและหลักการต่าง ๆ ในศิลปะซึ่งก็คือ ความสามารถในการวิเคราะห์พิจารณา ไตร่ตรองหาเหตุผล (เป็นแกนของศิลป์วิจารณ์) ให้ความสำคัญกับความรักความซาบซึ้ง เห็นคุณค่า ความละเอียดอ่อน จินตนาการ รสนิยม และเรื่องของสุขภาพจิตและจิตใจที่งดงาม (เป็นแกนของสุนทรีย์ภาพ) ให้ความสำคัญกับการแสดงออก ทักษะกระบวนการ เทคนิค วิธีการทำงาน สร้างสรรค์ ดัดแปลงและสัมผัสหรือมีประสบการณ์กับนวัตกรรมและเทคโนโลยีร่วมสมัย (เป็นแกนศิลปะปฏิบัติ)

และสุดท้ายเพื่อให้สาระและประสบการณ์ทางด้านความรู้คุณค่าของมรดกทางศิลปะและวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษสร้างและสั่งสมไว้ให้ หลักสูตรแนวปฏิรูปจึงให้ความสำคัญต่อผลงานศิลปะทุกแขนงไม่ว่าจะเป็นศิลปะแบบวิจิตรศิลป์ ประยุกต์ศิลป์ ศิลปะพื้นบ้านหัตถกรรม ศิลปะแบบมวลชนนิยมที่สร้างเข้ามาในอดีตหรือแม้แต่ธรรมชาติ เนื้อหาและการแสดงออก ที่เห็นในผลงานศิลปะไทยและศิลปะต่างชาติ สามารถทำให้ผู้เรียนได้สัมผัสกับประเด็นทางสังคม ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ การเมือง ความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี คติพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเทคโนโลยีระดับชาวบ้าน จนถึงเทคโนโลยีระดับโลกได้อย่างหลากหลาย (เป็นแกนของประวัติศาสตร์ศิลป์) (มะลิฉัตร เอื้ออาพันธ์, 2545) ซึ่งเป็นแนวทางของหลักสูตรศิลปะในต่างประเทศที่เน้นความสำคัญของความรู้ 4 แกน ได้แก่ ศิลปวิจารณ์ สุนทรียภาพ ศิลปะปฏิบัติ ประวัติศาสตร์

ในด้านการสอนศิลปะสำหรับเด็กในช่วงอายุ 7 - 9 ปี นั้นสิ่งที่ผู้สอนต้องตระหนักก็คือ พัฒนาการทางด้านศิลปะ และด้านการคิด ซึ่งนักวิชาการทางด้านจิตวิทยาพัฒนาการ และทางด้านศิลปะหลายท่านได้ศึกษารวบรวมความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะเด็กไว้อย่างมากมาย เพื่อที่จะศึกษาพฤติกรรมการแสดงออกของเด็ก และความสามารถในการถ่ายทอดภาพที่มาจากความคิด หรือมโนภาพ รวมถึงวิธีการในการแก้ปัญหาภายในภาพ เพื่อที่จะถ่ายทอดความคิดของตนเอง การวาดภาพระบายสีเป็นสื่อทางศิลปะที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะดังกล่าวได้อย่างชัดเจน และมีความเป็นสากลที่สามารถศึกษาได้ในทุกเพศ ทุกวัย ดังเช่น โลเวนเฟลด์ที่ศึกษาภายใต้การอ้างอิงพัฒนาการทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม สุนทรียภาพ การรับรู้ และความคิดสร้างสรรค์ แล้วได้สรุปมาเป็นเกณฑ์การแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสี ในด้านการวาดภาพคน การจัดวางภาพบนที่ว่าง การใช้สี และการออกแบบของเด็กจนถึงวัยรุ่น ตั้งแต่อายุ 2 -17 ปี ซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในแวดวงศิลปะศึกษา

โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld, 1982) ได้กล่าวว่า เด็กจะมีพัฒนาการ ในการวาดภาพที่เริ่มจากการวาดตามที่เขารู้ แล้วจึงเริ่มเปลี่ยนแปลงไปสู่การวาดภาพตามที่เขาเห็นซึ่งช่วงอายุที่เด็กเกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวที่แสดงออกอย่างเห็นได้ชัดเจน คือ เด็กในช่วงอายุ 7 - 9 ปี โลเวนเฟลด์ และบรินเดน (Lowenfeld and Brittain, 1982) ได้อธิบายถึงความสามารถของเด็กในวัยนี้ว่า เป็นวัยสร้างมโนทัศน์ (Schematic stage) ลักษณะการวาดภาพของเด็กเป็นการแสดงออกถึงพัฒนาการของความคิด เป็นการสร้าง มโนทัศน์ขึ้นในระบบพัฒนาการด้านการคิด (cognitive development) เด็กจะวาดซ้ำ ๆ หรือทำการเคลื่อนที่ในทิศทางซ้ำ ๆ แสดงถึงการพยายามทำความเข้าใจของมโนทัศน์เหล่านั้น การวาดภาพแสดงให้เห็นถึงการทำตามที่ตนรู้ (Intellectual Realism) มากกว่าทำตามที่ตนเห็น (Visual Realism) รูปที่เด็กวาดมักวาดด้วยเส้นที่เฉียบขาดไม่ลังเล ภาพวาดของเด็กวัยนี้มักแสดงถึงความรู้ของเด็กเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเด็ก มโนทัศน์เปลี่ยนไปเมื่อมีความหมายพิเศษเกิดขึ้นกับเด็ก ภาพที่เด็กวาด มักแสดงเส้นพื้นดิน ท้องฟ้า และอากาศอยู่ตรงกลาง เรียกว่า

ปรากฏการณ์ช่องอากาศ (air gap phenomenon) มักแสดงถึงการจัดภาพอยู่ในลักษณะ 2 มิติ ไม่มีการแสดงออกในลักษณะถ่ายทอดทัศนียภาพวิทยาโดยใช้วิธีทับซ้อน (overlapping) หรือถ้ามีจะน้อยมาก การสื่อความหมายในด้านเนื้อหาหรือพื้นที่นั้น เด็กจะแสดงออกในลักษณะที่ต้องการให้ผู้ดูเห็น เช่นที่ตนเห็นโดยวิธีการแสดงการถ่ายทอดจากด้านแปลน (bird's eye view) ㆍวาดภาพเอ็กซเรย์ (x-ray) มีการใช้เส้นฐาน (baseline) และในบางครั้งได้มีการใช้เส้นฐานมากกว่าหนึ่งเส้น (multibaseline)

เปียเจต์ (Piaget, 1967) ได้กล่าวว่า เด็กในวัย 7 - 9 ปีจะไม่ยึดเอาตนเองเป็นศูนย์กลางในการวาดภาพ และจะวาดภาพจากวัตถุต่าง ๆ ตามที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เด็กวัยนี้ใช้ความคิดจินตนาการของตนเองบวกกับสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ เมื่อเด็กวาดรูปภาพจะมีเรื่องราวประกอบภาพ มีการออกแบบเรื่องราว เริ่มนำเอาสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์จากการสังเกต การเรียนรู้ การมองเห็น นำมาวาดภาพ เขาจะพยายามค้นหาระบบระเบียบสภาวะแวดล้อม และพัฒนารูปแบบในการวาดสิ่งหนึ่งที่ชี้ให้เห็นระดับสติปัญญาของเด็กวัยนี้คือ ความเข้าใจของเด็กเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และวัตถุสิ่งของที่เด็กพบเห็น ซึ่งจะมีความหมายต่อเด็กหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ทางอารมณ์ของเด็กที่มีต่อวัตถุนั้น ๆ กระบวนการในการเปลี่ยนแปลงที่ก่อให้เกิดการวาดรูปคล้ายของจริง หรือการวาดรูปเหมือนจริงของเด็กนั้น จะต้องเกิดจากความสามารถในการรับรู้ในการมองเห็นและความเข้าใจในวัตถุสิ่งแวดล้อม และความสามารถในการแสดงออกของเด็กที่เพิ่มมากขึ้นตามวัยของเด็ก ซึ่งความสามารถเหล่านี้เป็นสิ่งที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ของเด็กแต่ละคนเกิดเป็นความคิดรวบยอด หรือมโนทัศน์ และสิ่งที่เด็กแสดงออกให้เห็นได้อย่างชัดเจนอย่างหนึ่งในภาพวาดของเขาเกี่ยวกับมโนทัศน์

เด็กในช่วงวัยนี้ระยะแรก ๆ เด็กจะวาดภาพแสดงถึงการรับรู้มากกว่าการเห็น แต่ตอนปลายของช่วงวัยจะแสดงให้เห็นถึงการวาดตามที่เห็นมากขึ้น รูปที่เด็กวาดมักถ่ายทอดและแสดงออกถึงความรู้ของเด็กที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว ซึ่ง วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529) ได้กล่าวถึงหลักการพัฒนาศิลปะ และส่งเสริมศิลปศึกษาว่าเนื่องจากเด็กแต่ละคนมีความสามารถในการสร้างสรรค์ และจินตนาการติดตัวมาตั้งแต่เกิด หากขาดการสนับสนุนที่มีการพัฒนาเด็กอย่างถูกต้องแล้ว การเจริญเติบโตก็จะเป็นไปตามที่เด็กควรจะเป็น ดังนั้นในการสอนศิลปศึกษาให้กับเด็ก จึงควรให้เด็กได้มีโอกาสพัฒนาพรสวรรค์ที่ติดตัวมากับตัวเด็กอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

เด็กจะสามารถมองเห็นและจดจำสิ่งต่าง ๆ ได้ แต่เด็กที่สามารถนำการรับรู้ของตนถ่ายทอดลงบนงานศิลปะได้อย่างดีนั้น จะต้องมีความสามารถทางการรับรู้ที่ต่างจากธรรมดาออกไป ศิลปะแสดงพื้นฐานพัฒนาการตามธรรมชาติของเด็กได้ดีและบอกถึงพัฒนาการของเด็กได้ ศิลปะช่วยสร้างพัฒนาการการรับรู้ โดยผ่านการทำกิจกรรมศิลปะ(วิรุณ ตั้งเจริญ, 2539)การนำศิลปะมาใช้ในการส่งเสริมการรับรู้จึงเหมาะสมอย่างยิ่ง เพราะศิลปะเป็นเรื่องของการรับรู้ ถ้าคนเราเข้าถึงศิลปะแล้วการ

ที่จะรับอะไรก็ง่าย โลกศิลปะจึงเป็นโลกแห่งการแสดงออกอันลึกซึ้งที่มีคุณค่าต่อจิตใจของมนุษยชาติ ถ้าสังคมชาติใดมีรสนิยมทางศิลปะที่ดีแล้ว ย่อมมีผลสะท้อนถึงศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของชาติอันเป็นผลให้คนในสังคมเป็นคนที่มีความรู้ การโยงความคิดไปสู่ประสบการณ์สภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมอันดีงาม นับเป็นผลพลอยได้จากการฝึกปฏิบัติกิจกรรมศิลปะของเด็ก ซึ่งการโยงความคิดจะเป็นไปได้ทั้งสองแง่คือ การที่เด็กโยงความคิดด้วยตัวเองในลักษณะการรับรู้ การคิด การแสดงออก และการชื่นชมผลงาน ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ของเด็กได้โยงความคิดไปสู่ประสบการณ์ สภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมโดยตรง และอีกแง่หนึ่ง การโยงความคิดจะเกิดจากการเสนอแนะ การพูดคุยและการวิพากษ์วิจารณ์ ทั้งจากครูผู้สอน เพื่อนนักเรียน และตัวเด็กเอง สำหรับศิลปะแล้ว เด็กสามารถที่จะตรวจสอบโลกภายนอกได้อย่างกว้างขวาง และสามารถพบเห็นข้อแตกต่างและข้อดีงามด้วยตัวเองของเขาเอง โดยวิธีการทางธรรมชาติ ไม่ใช่การยัดเยียด นอกจากนั้น เป้าหมายทางการศึกษาที่มุ่งให้เกิดการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการตอบสนองหรือตอบรับต่อบุคคล ความคิด และการซาบซึ้ง ยังเป็นคุณค่าและรสนิยมอีกด้านหนึ่ง ซึ่งการเรียนการสอนทางด้านศิลปศึกษาพึงได้ตระหนักและสร้างเสริมให้เกิดขึ้นกับเด็กด้วย

นอกจากนี้แล้วศิลปะจะช่วยพัฒนาการทางการรับรู้ได้ โดยที่กิจกรรมศิลปะได้ผ่านการสร้างเสริมความสามารถในการรับรู้ในด้านการรับรู้สิ่งแวดล้อม และสภาพการณ์ต่าง ๆ ในฐานะที่สิ่งเหล่านั้นมีสภาพเป็นสื่อกลางในการสร้างแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์รูปแบบศิลปะเมื่อเด็กเผชิญหน้า กับสภาพแวดล้อม หรือคิดคำนึงถึงสิ่งที่เขาต้องการนำไปแสดงออก เด็กย่อมมองเห็นหรือหลับตามองเห็นรูปแบบ คิดคำนึงถึงความงามและคุณค่าอื่น ๆ ที่ตามมา นั่นเท่ากับว่า เด็กได้ผ่านการส่งให้รับรู้สิ่งต่าง ๆ และเท่ากับเป็นการสร้างเสริมสภาพด้านประสาทสัมผัสโดยตรง

วัยเด็กเป็นวัยที่อยู่ในโลกที่ไม่กว้างขวางนัก แต่ประสบการณ์ที่เด็กสัมผัสนับเป็นสิ่งที่มีค่ายิ่ง สมรรถภาพทางการรับรู้เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในตัวเด็กในอันที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้และการสะสมประสบการณ์ที่ดี เพราะการเรียนรู้ที่มีสมรรถภาพจะมีความเกี่ยวข้องกับประสาทสัมผัสโดยตรง (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2539) การให้ความหมายของประสบการณ์ที่เกิดจากประสาทสัมผัส เราเรียกว่า การรับรู้ การรับรู้จึงเป็นสื่อกลางสำคัญที่ทำให้เด็กเกิดประสบการณ์นำความรู้เข้ามาสู่สมองเพื่อให้สมองเก็บรวบรวมและจดจำสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ไว้สำหรับเป็นพื้นฐานในการสร้างความคิดรวบยอด ดังนั้นการรับรู้มีความสำคัญเนื่องจากการรับรู้ต้องเกิดขึ้นก่อนจึงจะสามารถเกิดการรู้คิดความเข้าใจ (Conception) ขึ้นได้ (มะลิฉัตร เอื้ออานันท์, 2530)

ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ใด ๆ ก็มีพื้นฐานมาจากการรับรู้ (perception) โดยผ่านทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู ผิวหนัง จมูก และลิ้น

ซึ่งจากการวิจัยพบว่า ประสาทสัมผัสทั้ง 5 นี้ มนุษย์สามารถรับรู้ตามอวัยวะต่าง ๆ เหล่านี้ มากน้อยแตกต่างกันดังนี้ คือ

ตา	สามารถรับรู้ได้	83%
หู	สามารถรับรู้ได้	11%
ผิวหนัง จมูก และลิ้น	สามารถรับรู้ได้	6 %

สรุปได้ว่าประสาทสัมผัสทั้ง 5 นี้ประสาทตา และหูเป็นอวัยวะในการรับรู้ที่สำคัญที่สุด รวมถึงร้อยละ 94 และอีกร้อยละ 6 เป็นส่วนอวัยวะอื่น ๆ เป็นการรับรู้ปลีกย่อยเท่านั้น (เลิศ อานันท์นะ .2535)

การรับรู้เป็นกระบวนการภายในที่ทำให้บุคคลสามารถรับรู้สิ่งต่าง ๆ ในโลกโดยใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ด้าน คือ ตา หู จมูก ผิวหนัง และลิ้น แต่การรับรู้ทางตามีอิทธิพลต่อคนมากที่สุด ทางสุนทรียศาสตร์ ถือว่าการรับรู้ทางตา และหูเป็นการรับรู้ขั้นสูง เพราะสามารถเชื่อมโยงกับจิตและปัญญาได้โดยตรง (มะลิฉัตร เอื้ออานันท์,2530)

การรับรู้ทางสายตาเป็นสิ่งสำคัญยิ่งเป็นอันดับแรกที่เราใช้ในการรับรู้ตั้งแต่แรกเกิด ซึ่งจะมีการพัฒนาตามลำดับขั้น ตามอายุและวุฒิภาวะ และถ้าจะให้การรับรู้ทางสายตามีประสิทธิภาพดี ต้องได้รับการฝึกให้มีการพัฒนาความพร้อม สามประการ คือ วิธีการรับรู้ทางสายตา ความตั้งใจ และความสนใจ ซึ่งเป็นหนทางนำไปสู่การใช้สายตาอย่างสมบูรณ์ (บังอร ต้นปาน,2528)

การรับรู้ทางสายตาของเด็กนั้นจะพัฒนาขึ้นตามลำดับอายุของเด็กที่เพิ่มขึ้น และจากการรับรู้ทางสายตาที่ไม่เท่ากัน จึงเป็นผลให้เด็กมองและแปลความหมายของภาพได้ไม่เท่ากันดังที่ กอยนล์ (Goin,1985) ทำการศึกษาความสามารถในการมองภาพของเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 พบว่า เด็กแต่ละคนมีความสามารถในการมองภาพที่ไม่เท่ากัน บางคนสามารถมองภาพในส่วนของภาพขณะเดียวกันก็สามารถดึงเอารายละเอียดส่วนย่อยต่าง ๆ ออกมาจากส่วนรวมของภาพได้ ส่วนบางคนสามารถมองเห็นส่วนรวมของภาพ แต่ไม่สามารถแยกแยะรายละเอียดได้และบางคนสามารถมองเห็นเฉพาะบางส่วนของภาพเท่านั้น กล่าวได้ว่า การรับรู้ทางสายตานั้นมีพัฒนาการที่มีความสัมพันธ์กับลำดับอายุและชั้นเรียน นอกจากนี้แล้วการรับรู้ทางสายตาของเด็กเล็กก็มีลักษณะที่แตกต่างจากการรับรู้ทางสายตาของผู้ใหญ่ เนื่องจากการรับรู้เกี่ยวข้องกับการรับข้อมูลและการแปลความหมายเฉพาะของข้อมูลนั้น ซึ่งเด็กเล็กจะมีความสามารถในการแยกแยะข้อมูลและการรับรู้ข้อมูลที่ไม่เท่ากับผู้ใหญ่ (จิตรา ศรีเจริญ,2532)

จากการวิจัยของเพียเจต์ และอินheldเดอร์ (Piaget and Inhelder,1969) พบว่าการมองเห็นภาพตามสัดส่วน และระยะทางเท่าที่ตาเห็นของเด็กจะยังไม่สมบูรณ์จนกว่าจะมีอายุ 8 ปี เพราะเด็กที่อายุต่ำกว่านี้ยังไม่รู้ว่าการมองวัตถุในตำแหน่งที่ต่างกัน จะเป็นผลทำให้มองเห็นวัตถุในลักษณะที่แตกต่างกัน และการแสดงออกของเด็กในการวาดภาพก็ยังไม่ถูกต้องนักในเรื่องของตำแหน่งซ้าย-ขวา หรือระยะใกล้-ไกล แต่จะค่อย ๆ ดีขึ้นตามลำดับเมื่อมีอายุมากขึ้น แต่หลังจากอายุได้ 7 – 8 ปีแล้ว

เด็กจะเริ่มเข้าใจในเรื่องของการมองเห็นส่วนและระยะทางตามทีเห็น เด็กจะเริ่มมีความสามารถในการวาดวัตถุตามแบบที่มันควรจะเป็นจากตำแหน่งของผู้สังเกต

เพียเจต์และ อินเฮลเดอร์ (Piaget and Inhelder, 1971) เชื่อว่าการซึมซับอย่างต่อเนื่องของเด็กในการรับรู้ความรู้ใหม่ ๆ เข้าสู่ระบบนั้น ความรู้ต่าง ๆ จะผสมผสาน และบูรณาการเข้ากันกับความคิดรวบยอดที่มีอยู่ก่อนกับความรู้ใหม่สิ่งเหล่านี้จะค่อย ๆ ซึมซับติดตัวเด็ก และทำให้เด็กเกิดความรู้ความเข้าใจใหม่ เกิดความคิดรวบยอดใหม่ หรือมโนทัศน์ และเป็นผลให้เปลี่ยนขั้นพัฒนาการมาสู่การเขียนรูปคล้ายจริง (มณฑกพันธ์ ทองงาม, 2539)

การรับรู้ทางสายตา เป็นการรับรู้ทางประสาทสัมผัสที่มีความสัมพันธ์ต่อการรับรู้ภาพหรือสัญลักษณ์ที่มีความสำคัญในการสื่อความหมายอย่างยิ่ง เนื่องจากนิยน์ตาจะรับภาพหรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่เราเห็นแล้วรายงานไปยังสมอง เพื่อให้สมองแปลความหมายของภาพหรือสัญลักษณ์เหล่านั้นออกมา เด็กจะค่อย ๆ เรียนรู้และสะสมประสบการณ์เกี่ยวกับการรับรู้ทางการมองเห็นเพิ่มขึ้นตามวัยตามลำดับ ซึ่งตามธรรมชาตินั้นแม้จะดูเหมือนว่าไม่ใช่เรื่องยาก เพราะเด็กสามารถจับต้องลูกบอลวัตถุในตำแหน่งและระยะทางต่าง ๆ นั้นได้จริง ๆ อย่างไรก็ตามความรู้ และความสามารถในการแยกแยะสิ่งต่าง ๆ ที่ตนได้เห็นจะส่งผลให้กับเด็กอย่างเต็มที่ ก็ต่อเมื่อเด็กได้ฝึกฝน ฝึกหัด และได้รับประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติ (ฮารี สุทธิพันธุ์, 2521) ในการจัดประสบการณ์ต่าง ๆ ในโรงเรียนจึงสามารถช่วยส่งเสริมการรับรู้ของเด็กได้พัฒนาเร็วขึ้น

บรูเนอร์ (Bruner, 1966 อ้างใน เฮเลน กิตติการพิมล, 2522) เชื่อว่าการให้การศึกษาแก่เด็กจะทำให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านรับรู้ได้ดีขึ้น ถ้าใช้วิธีการในการสื่อสารความหมายตามความคิดที่เหมาะสม (appropriate communication ideas) กับตัวเด็ก ซึ่งการจัดกิจกรรมในการฝึกฝนทักษะด้านต่าง ๆ ที่เด็กสามารถได้รับจากโรงเรียน จะส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการทางการรับรู้ดีขึ้น

การรับรู้ทางสายตาเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งเป็นอันดับแรกที่เราใช้ในการรับรู้ตั้งแต่แรกเกิด ซึ่งจะมีการพัฒนาตามลำดับขั้น ตามอายุและวุฒิภาวะและถ้าจะให้การรับรู้ทางสายตามีประสิทธิภาพดีต้องได้รับการฝึกให้มีการพัฒนา ความพร้อม สามประการ คือ วิธีการรับรู้ทางสายตา ความตั้งใจ และความสนใจ ซึ่งเป็นหนทางนำไปสู่การใช้สายตาอย่างสมบูรณ์ (บังอร ดันปาน, 2528)

ฟรอสติก (Frostig, 1963) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการรับรู้ทางสายตาเด็ก 1,800 คน เพื่อศึกษาว่าเด็กที่อยู่ในวัยระหว่างก่อนเรียนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 นั้น การรับรู้ทางสายตาจะมีความสำคัญต่อพัฒนาการทางการเรียนมากที่สุด และเด็กที่มีความบกพร่องทางการรับรู้ทางสายตาจะเรียนได้ช้าและเสียเปรียบผู้อื่น ในการศึกษาคั้งนี้ได้สร้างแบบทดสอบ 5 ชุด คือ

1. การประสานงานของตากับกล้ามเนื้อ (Eye Motor Coordination)
2. การรับรู้ความสัมพันธ์ระหว่างรูปและพื้นหลังของรูป (Perception of Figure Ground Relationship)

3. ความคงที่ในเชิงรูปแบบ (Form constancy)
4. ตำแหน่งที่ตั้งภายในบริเวณเนื้อที่ (Position Space)
5. มิติสัมพันธ์ (Spatial Relations)

ผลการวิจัยพบว่า เด็กส่วนใหญ่ที่ประสบความสำเร็จในการเรียนเป็นเด็กระดับวัยก่อนเรียน และประถมศึกษาตอนต้น เนื่องจากยังมีความบกพร่องในการใช้สายตาในการรับรู้

อุบล ตูจันดา (2532) กล่าวว่า การเรียนการสอนศิลปะจะช่วยพัฒนาการทางการรับรู้ได้ 2 ทางคือ

1) การรับรู้ทางด้านวัตถุ จากสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เช่น สี แสงเงา ตำแหน่งสัดส่วน ความเคลื่อนไหวและการสัมผัส ซึ่งจะเป็นสื่อลใจในการสร้างสรรค์รูปแบบทางศิลปะ การปฏิบัติศิลปะที่เกี่ยวข้องกับสี รูปทรง ปริมาตร พื้นผิว บริเวณว่าง ซึ่งเป็นการฝึกฝนที่จะสะสมประสบการณ์ การรับรู้ต่อวัตถุอย่างสำคัญอีกทางหนึ่ง ประสบสัมผัสดังกล่าวจากการเรียนรู้ทางศิลปะจะทำให้เกิดความจับใจในการรับรู้ และนำไปสู่การคิดและการวิเคราะห์ต่อไป

2) การรับรู้ทางด้านความคิดคำนึงจินตนาการ เป็นผลที่เกิดจากการรับรู้สิ่งต่าง ๆ แล้วนำมาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปะขึ้น หรือ เกิดจากความคิดคำนึงจินตนาการ แล้วสร้างสรรค์ผลงาน แตกต่างไปจากสิ่งที่เคยรับรู้มาก่อน

จากเหตุผลข้างต้น เด็กมีการรับรู้ทางสายตาก็ควรจะได้รับส่งเสริมการฝึกการมองเห็น โอนเนลล์ (O'nail, 1977) ได้ให้จุดมุ่งหมายของการฝึกการรับรู้ทางสายตา

1. ฝึกให้มีการรับรู้ทางสายตา (Visual Perception)
2. พัฒนาความตั้งใจในการใช้สายตา (Visual Attention Span)
3. พัฒนาความสนใจ (Visual Concentration) O'Neil (1977.)

กิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะศึกษาที่ส่งเสริมการรับรู้โดยเฉพาะทางด้านตา และการมองเห็น อัมไพ ตริณสาร(2536) ได้เสนอการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการฝึกการมองเห็น ไว้ดังนี้

1. การจัดกิจกรรมที่เน้นการฝึกการมองเห็นภาพตามที่ปรากฏจริง โดยเริ่มจากที่ให้ผู้เรียนมองสิ่งที่ไม่คุ้นตา เช่น ก้อนหิน เศษไม้ หรือ กระดาษสีที่ตัดเป็นรูปร่างอิสระต่าง ๆ จากนั้นอาจให้นักเรียนเปรียบเทียบกับภาพรวมต่าง ๆ และบอกภาพใดเหมือนกับสิ่งที่ตนเห็นมากที่สุด หรือถ้าจะฝึกความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่เห็น และการวาดภาพ

2. การจัดกิจกรรมที่เน้นการมองจากมุมมอง และสภาวะที่หลากหลาย โดยส่วนใหญ่แล้วนักเรียนจะเคยชินกับการมองจากมุมมองปกติ คือ ที่ระดับสายตา อย่างไรก็ตาม เพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างงานศิลปะที่น่าสนใจ ซึ่งเป็นการขยายมวลประสบการณ์ และเป็นข้อจูงใจให้นักเรียนไว้คัดสรรเพื่อการถ่ายทอดจินตนาการ และความรู้สึกได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. การมองสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ฝึกการมองสิ่งต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อม โดยการเน้นการมองภาพจากที่ปรากฏจริง และการมองจากมุมมองต่าง ๆ สิ่งที่จะช่วยในการมอง คือ การกำหนดขอบเขตในการมอง โดยใช้จอร์ับภาพจำลอง โดยตัดกระดาษเป็นกรอบช่องหน้าต่าง เมื่อมองผ่านจอร์ับภาพนี้ไปสู่จุดหมายปลายทาง จะได้ขอบเขตของภาพเราจะได้ภาพที่เน้นเฉพาะจุด

4. การให้ความรู้เกี่ยวกับลักษณะ และความเป็นมาของสิ่งต่าง ๆ ให้นักเรียนสังเกตและเปรียบเทียบตามภาพที่ปรากฏโดยพิจารณาจากหลักการทางศิลปะต่าง ๆ เช่น ขนาด พื้นผิว รูปร่าง หรือสี เป็นต้น

5. การจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างจินตนาการในการมองเห็น ได้แก่การสร้างงานศิลปะที่เกิดจากการประสมประสานสิ่งที่เห็นต่าง ๆ เข้าด้วยกันด้วยสภาวะที่ต่างไปจากปกติ (อำไพ ตรีนสาร, 2536)

ในกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะศึกษาจึงมีบทบาทในการส่งเสริม และพัฒนาการรับรู้ทางสายตา หรือการรับรู้ทางด้านศิลปะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนการสอนศิลปะศึกษา โดยเฉพาะการวิจารณ์งานศิลปะ (ศิลปะวิจารณ์) จะช่วยส่งเสริมในเรื่องการใช้สายตาในการมองภาพ และรายละเอียดต่าง ๆ ในผลงานศิลปะชิ้นนั้น ไม่ว่าเป็นการฝึกการรับรู้ทางด้านสายตา พัฒนาความตั้งใจในการใช้สายตา และพัฒนาความสนใจ ซึ่งการที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนหรือเด็กเกิดการรับรู้ทางศิลปะ โดยการสอนศิลปะวิจารณ์ นั้นเด็กจะได้รับการเรียนรู้จากกระบวนการเรียนการสอนที่เป็นลำดับขั้นตอน ในกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะศึกษาจึงมีบทบาทในการส่งเสริม และพัฒนาการรับรู้ทางสายตา หรือการรับรู้ทางด้านศิลปะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนการสอนศิลปะศึกษา การวิจารณ์งานศิลปะ (ศิลปะวิจารณ์) นั้นมีผู้ให้คำนิยามไว้ดังนี้

วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูริย์ กล่าวว่า ศิลปะวิจารณ์ คือการสังเกตงานศิลปะ เพื่อเปรียบเทียบแบ่งแยกงานศิลปะที่ดีและเกือบดี ซึ่งช่วยให้มองในมุมเดียวกันได้ หรือมองมุมเดียวกับผู้เชี่ยวชาญทางศิลปะที่ได้ตีความและพินิจ โดยใช้ภาษาแสดงออกถึงความคิด ความรู้สึก (วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูริย์, 2536 : 1-13)

สน สีมাত্রัง (2527) กล่าวว่า การวิจารณ์ศิลปะ คือการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับศิลปะอย่างมีระบบวิธี ซึ่งได้แก่การสำรวจ การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูลที่วิจารณ์ออกมาเป็นความคิดเห็นเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ ความประทับใจ และการประเมินคุณค่าที่น่าเชื่อถือ

สมโภชน์ ทองแดง (2536) กล่าวถึง การวิจารณ์ศิลปะ ไว้ว่า เป็นการแสดงทัศนะ ความรู้ ความเข้าใจ เป็นการพิจารณาถึงรายละเอียดและส่วนประกอบของศิลปะด้วยการวิเคราะห์แยกแยะ เป็นการสร้างความเข้าใจในคุณค่าของงานศิลปะด้วยการมองควบคู่กับการคิด เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจ ทั้งผู้วิจารณ์ ผู้ถูกวิจารณ์ (หรือสิ่งที่กำลังวิจารณ์) และผู้รับฟังคำวิจารณ์

Dewey (1958) กล่าวว่า ศิลปะวิจารณ์ คือการย้อนกลับมาเพื่อการศึกษาลักษณะการรับรู้ที่มีอยู่ในผลงานศิลปะ

การที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนหรือเด็กเกิดการรับรู้ทางศิลปะโดยศิลปินวิจารณ์เด็กต้องได้รับการเรียนรู้จากกระบวนการเรียนการสอนที่เป็นลำดับขั้นตอน ผู้วิจัยขอเสนอหลักและการสอนศิลปะวิจารณ์ที่ได้รับการเผยแพร่และนำไปใช้ในวงวิชาการอย่างกว้างขวางดังนี้คือ

ทฤษฎีศิลปะวิเคราะห์ (Critical Theory) ของเอ็ดมันด์ เบิร์ก เฟลด์แมน (Edmund Burke Feldeman) 1972

ทฤษฎีของเฟลด์แมนมุ่งที่จะสร้างหลักการในการตีความ และประเมินผลงานศิลปะ จุดมุ่งหมายหลักของทฤษฎีนี้ คือ ความเข้าใจ (understanding) และความชื่นชม (delight) ในศิลปะ

เฟลด์แมน อธิบายถึงความหมายของคำว่า ความเข้าใจ ว่า บุคคลที่ได้รับการฝึกฝนให้มีความเข้าใจต่องานศิลปะจะสามารถ "อ่านข้อมูล" ต่าง ๆ ทางศิลปะออก และข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์และตัดสินงานศิลปะ

เฟลด์แมน กล่าวว่า ข้อมูลในที่นี้เป็นข้อมูลด้านคุณภาพของผลงานศิลปะ มิใช่ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ไม่เกี่ยวข้องกับใด ๆ กับความเก่าแก่ หรือความมีค่าเชิงโบราณวัตถุ ผู้วิจารณ์จะต้องหาทางทำความเข้าใจและเข้าถึงเหตุและผลของงานศิลปะชิ้นนั้น ๆ ให้อะไรแก่ตนเอง ส่วนความชื่นชมนั้นเฟลด์แมน อธิบายว่า เมื่อบุคคลเกิดความเข้าใจในงานศิลปะชิ้นนั้น ๆ ย่อมจะเกิดความพึงพอใจ ชื่นชม ในผลงานชิ้นนั้นตามมาด้วย

เฟลด์แมนแบ่งขั้นตอนการวิเคราะห์ผลงานศิลปะเป็น 4 ขั้นตอน คือ

- ขั้นที่ 1 การบรรยาย (Description)
- ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์โครงสร้าง (Formal analysis)
- ขั้นที่ 3 การตีความ (Interpretation)
- ขั้นที่ 4 การประเมินหรือตัดสินใจ (Evaluation or Judgment)

เฟลด์แมน กล่าวว่าขั้นตอนการวิเคราะห์ผลงานศิลปะมีบางส่วนอาจจะซ้ำซ้อนกันบ้าง แต่ในแต่ละหน่วยมีหน้าที่เฉพาะแตกต่างกัน ผู้วิเคราะห์งานศิลปะจะต้องปฏิบัติแตกต่างกันในแต่ละขั้นตอน ขั้นตอนทั้ง 4 จะต้องปฏิบัติเรียงกันไปตามลำดับจากง่ายไปหายากตามที่ระบุอยู่ในทฤษฎี

ขั้นตอนที่ 1 การบรรยาย ผู้วิเคราะห์งานศิลปะสำรวจดูสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏแก่สายตาผู้ดูในทันทีทันใด ผู้วิเคราะห์งานศิลปะสำรวจสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏแก่สายตาผู้ดู คิดว่าเป็นวิธีการหรือเทคนิคใช้ในการสร้างงานศิลปะชิ้นนั้น

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์โครงสร้าง ผู้วิเคราะห์จะเชื่อมโยงสัมพันธ์สิ่งที่ผู้วิเคราะห์ได้สำรวจไว้ในขั้นแรก คุณภาพของเส้น สี รูปร่าง รูปทรง เพื่อให้เกิดการรับรู้ถึงองค์ประกอบทางศิลปะของผลงานนั้น ซึ่งจะเป็น "ข้อมูล" ให้กับการตีความและตัดสินผลงานต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การตีความ ผู้วิเคราะห์กล่าวหรือแถลงถึงความหมายของผลงานศิลปะที่มีต่อตน ความหมายของศิลปะในที่นี้หมายถึงความหมายของศิลปะที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์

โดยทั่ว ๆ ไป ในขั้นตอนนี้ผู้วิเคราะห์อาจหาข้อสันนิษฐานที่เกี่ยวกับความคิด หรือหลักการที่สามารถช่วยยืนยันว่า ทำไมผลงานศิลปะนั้นมีผลต่อความคิดเห็นของตนเช่นนั้น

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินหรือตัดสินงานศิลปะ เป็นขั้นตอนที่จำเป็นต้องมีการสืบสวนตรวจสอบถึงเจตนาและผลที่เกิดของงานศิลปะชิ้นนั้น โดยการเปรียบเทียบกับงานศิลปะชิ้นอื่นที่คล้ายคลึงกัน พิจารณาว่ามันเหมือนหรือแตกต่างกับงานศิลปะชิ้นอื่นในยุคสมัยเดียวกันเช่นไร เฟลด์แมนเน้นว่าการที่จะตัดสินงานอย่างมีสุนทรียภาพนั้นจะต้องมีเหตุผลและใช้หลักเกณฑ์อย่างมีคุณธรรม เพราะการตัดสินนั้นเป็นปฏิบัติการที่ในขั้นสูง

เฟลด์แมนระบุว่า ทฤษฎีของเขาเป็นระบบของกระบวนการสร้างความเข้าใจในศิลปะให้แก่บุคคลที่วิเคราะห์งานศิลปะชิ้นนั้น ความเข้าใจนี้เองจะนำไปสู่การชื่นชมซาบซึ้ง และเห็นคุณค่าของงานศิลปะนั้น

ทฤษฎีกระบวนการรับรู้-ประเมินผล (Perceptual Evaluative Process) ของยีน มิทเลอร์ (Gene A. mittler) 1983

Mittler มีความสนใจเป็นพิเศษเกี่ยวกับการเรียนการสอนศิลปะ ดังจะเห็นได้จากงานการวิจัยในระดับดุษฎีบัณฑิต ในปี ค.ศ. 1971 ที่เขาได้ศึกษาเกี่ยวกับสารประโยชน์และบทบาทของเจตคติที่มีต่อการเรียนการสอนศิลปะวิจารณ์ โดยมี Emanuel Barkan เป็นประธานกรรมการที่ปรึกษา ซึ่งขณะนั้น Barkan เป็นผู้จุดประกายความเคลื่อนไหวต่อปรัชญาการศึกษาศิลปะแนวใหม่ที่เรียกว่า DBAE (Discipline – Based Art Education) โดยมีแนวคิดการจัดการเรียนการสอนศิลปะ ที่เน้นประสบการณ์เสริมสร้างด้านการรู้คิด (cognitive) ให้กับผู้เรียนซึ่งได้จากการเรียนรู้ทางศิลปะ 4 แกนด้วยกัน คือ สุนทรียศาสตร์ ศิลปวิจารณ์ ประวัติศาสตร์ศิลป์ และศิลปะปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในด้านการเรียนรู้ การมองเห็นคุณค่าของศิลปะและความงาม กล้าแสดงออกด้วยเหตุผลและอารมณ์จากจินตนาการ อันเป็นคุณลักษณะของบุคคลที่มีความคิดในเชิงวิเคราะห์และพัฒนา (มะลิฉัตร เอื้ออานันท์, 2532 : ศรารัตน์ ลีไพบูลย์, 2538)

แนวปฏิบัติการวิจารณ์ผลงานศิลปะ ของยีน เอ มิทเลอร์ (Mittler, 1983)

Mittler เสนอขั้นตอนในการปฏิบัติการวิจารณ์ผลงานศิลปะเป็น 4 ขั้นตอน คือ

(1) การพรรณนา (Description) เป็นการพิจารณาคูณค่าทางเรื่องราว โดยเป็นขั้นตอนในการกล่าวถึงรายละเอียดต่าง ๆ ของเรื่องราวหรือเนื้อหาสาระที่ปรากฏให้เห็นในผลงานศิลปะ เพื่อที่จะ บ่งบอกให้รู้ว่าสิ่งที่เห็นนั้นเป็นอะไรหรือมีเรื่องราวอย่างไร และเป็นการกล่าวถึงรายละเอียดของมูลฐานศิลปะ (elements of art) เช่น เส้น สี น้ำหนัก พื้นผิว รูปร่าง รูปทรง และบริเวณว่าง โดยพิจารณาว่าสิ่งเหล่านี้ประกอบกันอยู่อย่างไร กล่าวคือ เป็นการพรรณนาคูณค่าทางเรื่องราว และมูลฐานศิลปะ ทั้งนี้เพื่อตอบปัญหาว่ามีอะไรที่ปรากฏในผลงานศิลปะ

(2) การวิเคราะห์ (Analysis) เป็นการพิจารณาคคุณค่าทางการออกแบบ (design qualities) เป็นขั้นตอนการอธิบายหลักในการสร้างสรรค์งานศิลปะ ด้วยการให้แผนภูมิการออกแบบ (design chart) คูตารางที่ 1 โดยรายการในแนวตั้งของตาราง คือมูลฐานศิลปะ (element of art) และรายการในแนวนอน คือ หลักการศิลปะ (principles of art) ในขั้นตอนผู้ดำเนินการวิเคราะห์จะต้องพิจารณาว่าศิลปินได้นำเอามูลฐานศิลปะอย่างไร (ผู้วิจารณ์กล่าวไว้ขั้นตอนพรรณนา) มาผสมผสานเป็นโครงสร้างภายใต้หลักการศิลปะ โดยการบันทึกเครื่องหมายลงในแผนภูมิการออกแบบ หรือกล่าวสรุปอีกนัยหนึ่งคือ เป็นการวิเคราะห์เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างมูลฐานศิลปะกับหลักการศิลปะ ที่ศิลปินได้นำมาจัดวางให้มีความเป็นเอกภาพ เพื่ออธิบายว่า ผลงานศิลปกรรมนั้น ๆ ถูกสร้างขึ้นมาอย่างไร

(3) การตีความ (Interpretation) เป็นการพิจารณาคคุณค่าทางการแสดงออก (expressive qualities) โดยเป็นขั้นตอนการค้นหาคความหมายจากสิ่งต่าง ๆ ภายในผลงานโดยพิจารณาว่าผลงานศิลปกรรมนั้น ๆ ได้มุ่งสะท้อนให้เกิดผลต่ออารมณ์ความรู้สึก หรือความคิดต่าง ๆ ในการสื่อสารต่อผู้ชมงานศิลปกรรมนั้น ๆ อย่างไร

(4) การตัดสิน (Judgment) เป็นขั้นตอนสุดท้ายในกระบวนการวิจารณ์อันเป็นความพยายามเพื่อตอบข้อคำถามว่า ผลงานศิลปกรรมนั้น ๆ ประสบความสำเร็จหรือไม่ ดีหรือไม่ดีอย่างไร ทั้งนี้จะต้องวินิจฉัยเพื่อตัดสินไปอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามแนวทฤษฎีศิลปะ (Theories of art) ซึ่งใช้เป็นเกณฑ์ (criteria) ในการบ่งชี้ความสำเร็จในคุณค่าเชิงสุนทรียภาพของผลงานศิลปกรรม

ดังนั้นจากทฤษฎีข้างต้น ศิลปวิจารณ์จึงเป็นการรับรู้โดยใช้สายตาในการมองเห็น สังเกต แยกแยะ วิเคราะห์ สังเคราะห์ ประมวลผล และแสดงออกมาในรูปแบบการพูด หรือเขียนเพื่อแสดงความคิดเห็นออกมา

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจเกี่ยวกับการสอนศิลปศึกษาตามแนวทฤษฎีศิลปวิจารณ์ของ ยีน เอ มิทเลอร์ ที่ปฏิบัติการวิจารณ์ผลงานศิลปะ 4 ขั้นตอน คือ การพรรณนา (Description)

การวิเคราะห์ (Analysis) การตีความ (Interpretation) และการตัดสิน (Judgment) ที่จะส่งเสริมการรับรู้ทางศิลปะในเด็ก ในรูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยวิธีการวิจารณ์สำหรับเด็กนักเรียนที่มีอายุ 7-9 ปี ที่เหมาะสมกับช่วงวัย และพัฒนาการ เพื่อเพิ่มและพัฒนาศักยภาพในการรับรู้ทางสายตาให้แก่เด็กเกี่ยวกับองค์ประกอบการมองเห็นในเรื่อง เส้น สี รูปร่าง รูปทรง และพื้นผิว ของผลงานศิลปะ เพราะเด็กในช่วงวัยนี้ระยะแรก ๆ เด็กจะวาดภาพแสดงถึงการรับรู้มากกว่าการเห็น แต่ตอนปลายของช่วงวัย จะแสดงให้เห็นถึงการวาดตามที่เห็นมากขึ้น รูปที่ได้กวาดมักถ่ายทอดและแสดงออกถึงความรู้ของเด็กที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว ดังนั้นในการศึกษาคครั้งนี้ผู้วิจัยจะพัฒนารูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยวิธีศิลปวิจารณ์ตามแนวทฤษฎีของ ยีน เอ มิทเลอร์ ที่ส่งเสริมการรับรู้ทางศิลปะของนักเรียนประถมศึกษาช่วงอายุ 7-9 ปี เพื่อนำผลการวิจัยไปเป็นประโยชน์ต่อการรับรู้ทางด้านศิลปะของเด็กในช่วงวัยนี้ได้เหมาะสม และได้ข้อมูลทางการวิจัยที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนารูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยวิธีศิลปวิจารณ์ตามแนวทฤษฎีของ ยีน เอ มิทเลอร์ ที่ส่งเสริมการรับรู้ทางศิลปะของนักเรียนประถมศึกษาช่วงอายุ 7 – 9 ปี

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

รูปแบบการสอนศิลปะศึกษา หมายถึง รูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยวิธีศิลปวิจารณ์ตามแนวทฤษฎีของ ยีน เอ มิทเลอร์ ที่ส่งเสริมการรับรู้ทางศิลปะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาช่วงอายุ 7 – 9 ปี

รูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยวิธีศิลปวิจารณ์ตามแนวทฤษฎีของ ยีน เอ มิทเลอร์ หมายถึง การเรียนการสอนที่มีแนวทางในการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้นักเรียนได้มีทักษะการใช้สายตาในการมองการสังเกตและการรับรู้ทางศิลปะที่ดีขึ้น มีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ คือการวิจารณ์ 4 ชั้น ได้แก่ การพรรณนาหรือบรรยาย การวิเคราะห์ การตีความ และการตัดสิน การจัดทำโครงสร้างของรูปแบบโดยคำนึงถึงขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษา และแนวความคิดหลักในการเรียนรู้ศิลปะ 4 แกนสำคัญ คือ ศิลปวิจารณ์ สุนทรียภาพ ประวัติศาสตร์ศิลปะ และศิลปะปฏิบัติ โดยเรียนรู้และบูรณาการผสมผสานกัน มีองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบการสอน 6 ประการ คือ กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาสาระการเรียนรู้ การจัดกระบวนการเรียนรู้ ขั้นตอนของศิลปวิจารณ์ สื่อ/ภาพเพื่อการวิจารณ์ และการประเมินผล

การรับรู้ทางศิลปะ หมายถึง การรับรู้ทางสายตาที่มีต่อองค์ประกอบต่าง ๆ ที่รวมตัวกันอยู่เป็นรูปทรงที่มองเห็น ซึ่งเรียกว่า ทัศนธาตุ (Visual Elements) เป็นส่วนประกอบที่ก่อให้เกิดคุณค่า และความสัมพันธ์กับส่วนรวมได้แก่ เส้น รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว สี พื้นที่ว่าง และน้ำหนัก(พีระพงษ์ กุลพิศาล, 2533)

ขอบเขตในการวิจัย

1. กลุ่มประชากร ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกโดยวิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อสนองวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยเลือกผู้เชี่ยวชาญ 3 ด้าน

- 1.1. นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะศึกษา
- 1.2. นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวิจารณ์
- 1.3. นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านการรับรู้เด็ก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการเรียนรู้ 13 แผน เพื่อใช้ดำเนินการสอน 13 คาบเรียนเรียน คาบเรียนละ 50 นาที แผนการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีเนื้อหาสาระ 4 ด้าน คือ ด้านองค์ประกอบศิลป์ขั้นพื้นฐาน โครงสร้าง เทคนิค และความรู้สึก โดยเน้นการรับรู้ทางสายตาที่มีต่อองค์ประกอบศิลป์ขั้นพื้นฐาน ได้แก่ เส้น รูปร่าง รูปทรง สี และพื้นผิว ในแผนการเรียนรู้ศิลปะประกอบด้วยการจัดการเรียนการสอนวิธีวิจารณ์ของยีน เอ มิทเลอร์ 4 ขั้นตอน คือ ขั้นการบรรยาย ขั้นการวิเคราะห์ ขั้นตีความ ขั้นประเมินค่า
2. แบบสอบถามนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญ และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความคิดเห็นเชิงประเมินรูปแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยวิธี ศิลปวิจารณ์ที่ส่งเสริมการรับรู้ทางศิลปะในเด็กช่วงชั้นประถมศึกษาตอนต้น ตามหลักสูตรขั้นพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนาแบบการสอนศิลปะศึกษาโดยวิธีศิลปวิจารณ์ตามแนวทฤษฎีของยีน เอ มิทเลอร์ ที่ส่งเสริมการรับรู้ทางด้านศิลปะของนักเรียนประถมศึกษาช่วงอายุ 7-9 ปี แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษากรอบแนวคิดของรูปแบบการสอนศิลปะศึกษา และแนวคิดทฤษฎีการวิจารณ์ของยีน เอ มิทเลอร์
 - 1.1 ศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนศิลปะ ศิลปะศึกษา และหลักสูตรช่วงชั้นที่ 1 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะตามหลักสูตรขั้นพื้นฐาน
 - 1.2 ศึกษาพัฒนา การทางกายภาพ ศิลปะ ความคิด การรับรู้ตามพัฒนาการของนักเรียนประถมศึกษา
 - 1.3 ศึกษาการรับรู้ทางสายตา การรับรู้ทางศิลปะ จากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 1.4 ศึกษาทฤษฎีศิลปวิจารณ์ ของ ยีน เอ มิทเลอร์
 - 1.5 ศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ วารสาร เอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 1.6 สังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานมาสร้างกรอบความคิดของรูปแบบการสอนศิลปะศึกษา
 - 1.7 ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยแผนการเรียนรู้ศิลปะศึกษาโดยวิธี ศิลปวิจารณ์ แบบสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญ

- 1.8 นำเอกสาร สื่อการสอน แบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิ พิจารณาตรวจสอบแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข
- 2 การกำหนดกลุ่มตัวอย่างประชากร

ผู้วิจัยทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างประชากร โดยวิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อสนองวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยเลือกผู้เชี่ยวชาญที่มีคุณสมบัติดังนี้

 - 2.1 นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปศึกษา 5 ท่าน

โดยใช้เกณฑ์พิจารณา คือ สำเร็จการศึกษาขั้นต่ำในระดับปริญญาโท ทางด้านศิลปศึกษา มีประสบการณ์การสอนในสาขาวิชาศิลปศึกษา และมีผลงานวิชาการเป็นที่ยอมรับ
 - 2.2 นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวิจารณ์ 4 ท่าน

โดยใช้เกณฑ์พิจารณา คือ มีประสบการณ์ในการสอนศิลปวิจารณ์ดาวแนวทฤษฎีของ ยีน เอ มิทเลอร์ ในระดับชั้นต่าง ๆ
 - 2.3 นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านการรับรู้เด็ก 6 ท่าน

โดยใช้เกณฑ์พิจารณา คือ มีประสบการณ์การสอนศิลปะ เด็กไม่น้อยกว่า 10 ปี และมีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องที่เกี่ยวกับพัฒนาการทางศิลปะของเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการรับรู้ด้านการมองเห็น และสายตา
- 3 การสร้างรูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยวิธีการวิจารณ์ตามแนวทฤษฎี ยีน เอ มิทเลอร์ และสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
 - 3.1 แผนการเรียนรู้ 13 แผน เพื่อสอน 13 คาบเรียนเรียน คาบเรียนละ 50 นาที มีเนื้อหาเกี่ยวกับองค์ประกอบศิลปะขั้นพื้นฐาน โครงสร้าง เทคนิค และความรู้สึก โดยเน้นการรับรู้ทางสายตาที่มีต่อองค์ประกอบศิลปะขั้นพื้นฐาน ได้แก่ เส้น รูปทรง สี และพื้นผิว ในแผนการเรียนรู้ศิลปะประกอบด้วยวิธีการสอนศิลปวิจารณ์ของ ยีน เอ มิทเลอร์ 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนบรรยาย ขั้นตอนวิเคราะห์ ขั้นตอนตีความ ขั้นตอนประเมินค่า และใช้ผลงานศิลปะแขนงต่าง ๆ เป็นสื่อการสอน โดยเป็นผลงานจากภาพถ่าย,โปสเตอร์,สไลด์ และสื่อวัสดุอื่น ๆ ประกอบด้วย
 - 3.2 แบบสอบถามนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญ เกี่ยวกับรูปแบบการสอนศิลปศึกษาโดยวิธี ศิลปวิจารณ์ที่ส่งเสริมการรับรู้ทางศิลปะในเด็กช่วงชั้นประถมศึกษาตอนต้น ตามหลักสูตรขั้นพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
- 4 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ นำแผนการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ พร้อมแบบสอบถาม ให้นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปศึกษา 5 ท่าน นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวิจารณ์ 4 ท่านและนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านการรับรู้ทางศิลปะเด็ก 6 ท่าน รวมทั้งหมด 15 ท่าน โดยผู้ดำเนินการวิจัยไปแจกและรับคืนแบบสอบถามด้วยตนเอง
- 5 การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ดังนี้

5.1 วิเคราะห์จากแบบสอบถามผู้เชี่ยวชาญที่ได้ตอบกลับมา

5.2 วิเคราะห์ข้อมูลสรุปผลเชิงบรรยายเกี่ยวกับแบบสอบถามวิธีการสอนศิลปะศึกษา

6. สรุปผลการวิจัย และอภิปรายผลการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางให้ผู้สอนในช่วงชั้นประถมศึกษาตอนต้นช่วงอายุ 7 – 9 ปี และผู้สนใจนำไปใช้ในการจัดกระบวนการการเรียนรู้ศิลปะ
2. ได้ข้อมูลวิธีการสำหรับจัดกระบวนการเรียนรู้ศิลปะศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบศิลป์ขั้นพื้นฐาน การรับรู้ ก. วิเคราะห์ วิจาร์ณ ศิลปะที่เหมาะสมกับเด็กนักเรียนประถมศึกษาในช่วงอายุ 7 – 9 ปี